

Hivatalos bírálói nyilatkozat

SÁNDOR ISTVÁN

"A vagyonvédelem jogi eszközeinek legújabb nemzetközi tendenciái"

című doktori munkájáról.

A doktori munka tudományos eredményeit elegendőnek tartom az MTA doktora cím megszerzéséhez, a nyilvános védés kitűzését javaslom:

igen

~~nem~~

Dátum:

2018 augusztus 1.

SÁRKÖZY TAMÁS

OPPONENSI VÉLEMÉNY

Sándor István: A vagyonvédelem jogi eszközeinek legújabb nemzetközi tendenciái című MTA doktori értekezésről

Általános értékelés

1. Sándor István a jelenlegi jogtudományi középmezőny talán legtehetségesebb és legműveltebb képviselője. Alapdiszciplínája a **római jog** - ez esetben a disszertációban is jól látszik, a vagyonvédelmi trust-ot, ezt az igen modern jogintézményt is szívesen összekapcsolja a római jog intézményekkel. (fiducia). Igen jelentős jogtörténeti munkássággal rendelkezik (lásd 2017-es művét a magyar Polgári Törvénykönyv történeti fejlődésmenetével kapcsolatban) és ezt a tudását ebben a munkában is bőségesen érvényesíti a középkorra és a modernebb időkre nézve egyaránt. A kereskedelmi joggal is kiterjedten foglalkozik, igen jelentős a **társasági jog munkássága** - egyes társasági jogi elemeket ebben a munkában is érvényesít. Végül - és ez ennek a disszertációnak alapprofilja - a **jogösszehasonlítás** jeles művelője. A bírálat tárgyát képező munkában óriási külföldi jogokra vonatkozó anyag van Ausztráliától Dél-Afrikáig, az USA-n belül számos tagállam jogára is kitér, sőt a vallási jogokat is tárgyalja. Számomra külön érték, hogy nemcsak a nyugati jogokat tárgyalja, hanem a trust-szerű jogintézmények keletkezését is feltárja mondjuk Oroszországban, vagy a 2010-es évek elején keletkezett román vagy cseh polgári törvénykönyvekben. Az anyag tárgyalja az Európai Unió ezirányú kezdeményezéseit, valamint több nemzetközi egyezményt is. Hihetetlen méretű nemzetközi anyag van ebben a disszertációban. Ez a disszertáció Sándor István gazdaság jogi tevékenységének mintegy néhány éve jelentkező újabb irányát jelzi, nevezetesen a **bizalmi vagyonkezelés jogtudományi megalapozását**. A bizalmi vagyonkezelés pedig nem egyszerű elméleti probléma, igen nagy gyakorlati jelentősége van.

2. A disszertáció témája feltétlenül **aktuális**. A szerző helyesen állapítja meg, hogy az angol trust akár ezeréves múltra is visszatekinthet, de a kifejezetten vagyonvédelmi célú trust-tük létrehozása néhány évtizede indult meg, a magyar jogban pedig a bizalmi vagyonkezelés - szerződéstípusként a Ptk.-ban, intézményként pedig külön törvényben - úgy négy-öt éve jelent meg.

Amikor ifj. Szledits Károly 1939-ben monográfiát jelentetett meg az angol trust-ról, ez valami, szinte öncélú unikum volt. Mára viszont az egész világon elterjedt és az európai kontinentális jogcsaládokban is utat tör magának. A szerző a nemzetközi áttekintésben hatalmas tételes jogi anyaggal is jelzi ezt a tendenciát, amelyhez óriási irodalom-feldolgozást is mellékel. Irodalomjegyzéke tanúskodik arról, hogy a szerző jelentős nyelvi és kulturális színvonalat képvisel.

Az értekezés világosan megkülönbözteti az un. **nemzetközi trust-okat** az egyes országok **belső jogában található trust-megoldásoktól**. A nemzetközi trust a globalizáció tipikus terméke. A nemzetközi fejlődés alapján a trust-rendelés elszakadhat a trust-alapító hazai nemzeti jogától, a kezelt vagyon kezeléseinek elrendelése, illetve kezelése elválhat a kezelt vagyon fizikai helyétől. Elméle-tileg a vagyonrendelő - a fejlett elektronizáció, az erre alapított banki szolgáltatások stb. útján - ma már a világ bármely államában létrehozhat trust-szerű jogi konstrukciókat. Emellett a jogirodalom kialakította a vagyonvédelem trust un. ideáltípusát is (tökéletes vagyonvédelmi trust - 218. oldal).

A disszertáció irányultsága is **újdonosság**. A szerző tudniillik nem általában a trust-öt (az un. express-trust-ot) dolgozza fel, mint intézményt, hanem kifejezetten a vagyonvédelem céljára való rendelkezésre állását. Ilyen megközelítés a magyar irodalomban még nem volt, úttörő és hézagpótló feldolgozásról van szó. A jóléti társadalmakban már elég jelentős társadalmi csoportok, - de mint Sándor István feldolgozása mutatja az Afrikában, Latin-Amerikában, Ázsiában kialakult szűk gazdag réteg is - a megszerzett vagyonáról rendelkezni kíván, a vagyonát sajátos jogi "páncélszekrénybe" zárja, külön életet lehel bele és annak sorsát halála után is meg kívánja határozni, akár több generációra nézve is. Ez a sajátos vagyonvédelmi megközelítés **átfogó nemzetközi tendenciává** és természetesen Magyarországon is a tehetősebb társadalmi rétegek igényévé vált. Ha pedig van ilyen igény, ennek kielégítéséért miért kellene külföldre menni (jóval drágább is), tehát a magyar jogrendszer is hozzon létre ilyen speciális vagyonvédelmi intézményeket.

A disszertáció középpontjában álló trust jogi szabályozása **versenyképességi tényezővé** vált. Egy adott állam versenyképességéhez hozzátartozik jogrendszere is, mennyire modern, mennyire teszi lehetővé a trust típusú vagyon-ekülönítést és ezáltal a vagyonvédelmet. Ebből kifolyólag Magyarországon is a bizalmi vagyonkezelés intézményének bevezetése **jelentős jogi modernizálási intézkedés** volt, amelyre kiváló lehetőséget teremtett 2013-2014-ben az új Polgári Törvénykönyv megalkotása, illetve hatályba helyezése.

3. A disszertáció a vagyonvédelem több elemét különbözteti meg annak megfelelően, hogy a vagyonvédelem folyamata hány lépésből áll - kiindul a vagyonrendelőtől és a vagyonkezelésen keresztül eljut a kezelt vagyon kedvezményezettjéhez. Ezek pedig:

- a) a vagyonrendelő jogai
- b) a vagyonrendelő hitelezőkkel szembeni védelme
- c) a vagyonkezelő jogállása és vagyonkezelő saját hitelezőivel szembeni védelme
- d) a kedvezményezett jogai, illetve ezek védelme a kedvezményezett hitelezőivel szemben
- e) a kedvezményezett nélküli trust-oknál való vagyonvédelem.

Lényegében ez az öt alapelem szabályainak összessége adja a vagyonvédelem erejét. A szerző igen részletesen tárgyalja ezen elemekhez fűződő jogokat és kötelezettségeket és ezzel kapcsolatban széleskörű bírói gyakorlatot is feldolgoz. Különösen érdekes volt számomra a protectori tisztség kialakításának folyamata, a protector lehet maga a vagyonkezelő, de a vele bizalmi viszonyban álló, adott esetben nála nagyobb szakértelemmel rendelkező személy is. A protector hatásköre a vagyonrendelés jellege, illetve az adott ország joga függvényében igen **különböző** lehet a tanácsadástól egészen az utasítási jog biztosításáig (82-95.old.). A vagyonvédelmet az értekezés alapvetően a hitelezőkkel szemben tárgyalja, de a védelem nyilván az állami túladóztatás ellen is irányul. Igen finom megjegyzés a 211. oldalon, hogy a trust konstrukció védelmet ad magával a vagyonrendelővel és a kedvezményezettel szemben is. ("A vagyonvédelmi trust eredeti célja ugyanis az, hogy a kedvezményezettet megvédje **saját magával** szemben").

4. A szerző - bár ezt nyíltan nem mondja ki - tulajdonképpen híve a vagyonvédelmi trust konstrukciónak. Ez a konstrukció tudniillik alkalmas arra, hogy megakadályozza alaptalan hitelezői, illetve kártérítési igények érvényesítését. ("Felperesbarát" intézmény, 211. old.) Az erkölcsi kifogásokkal szemben pedig etikai ellenérvet hoz fel a szerző, tudniillik ez egyben a "szeretteinkről való gondoskodás" is. A trust pedig a tudatos vagyontervezéshez is jogi alapot nyújt. Felveti a szerző, hogy miért erkölcstelen az, ha valaki védelem alá helyezi vagyonát az esetleges jövőbeni hitelezőkkel szemben is. Az persze mondható, hogy ez a jogintézmény a nagytőkések, a jómódúak érdekét szolgálja, hiszen szegény ember ilyen trust-töt nem tud alapítani. De hát

kapitalizmusban, piacgazdaságban élünk, amelyben az egyenlőség eszmével szemben tudomásul kell vennünk az akár jelentős vagyoni különbségeket is. A nemzetközi financ-kapitalizmusban is, az az állam amely nem hajlandó az ilyen típusú vagyonvédelmi konstrukciókat jogrendszerébe beiktatni, a befektetések szempontjából hátrányba kerül, csökken nemzetközi versenyképessége.

5. Ugyanakkor a disszertáció számottevő jogi hátrányokat is feltár, amelyeket magam részéről súlyosabbnak tartok, mint a szerző.

a) Polgári jogi szempontból a konstrukció a közrendbe ütközhet, mert elvonja a vagyont a hitelezők elől. A szerző is külön tárgyalja a trust **fedezetelvonó** jellegét és a fedezetelvonó ügyletetekkel szembeni védelmet (10. old.), de szerintem a common law és a UFCA védekezési eszközei aligha elégségesek ehhez, tudniillik a hitelező kijátszásának szándékosságát igen nehéz bizonyítani. De hasonló a helyzet a **kötelesrész** igény csökkentése terén, azaz a végrendelkezési szabadság angolszász típusú túl tág értelmezésével. Társasági jogi szempontból pedig felvethető, hogy ez valóban a polgári jogi kártérítési felelősség "halálát" jelenti-e (206. old.), azaz nagyon leegyszerűsítve: a család technikák jogi elismerését szolgálja.

b) Közjogi szempontból ez a jogi konstrukció az adókikerülés, finoman fogalmazva az adóoptimalizálás, keményebben fogalmazva az adócsalás megkönnyítését jelentheti, összefüggésben az off shore (adóparadicsom) jelenséggel. A nemzeti állami szuverinitást is sértheti az ilyen típusú védelem, mert egy adott államban szerzett jövedelmet kiviszi az országból és más országok profitálnak belőle. Ebből a szempontból különösen érdekes a szerzőnek az un. nemzetközi trust-joghatóságokra vonatkozó elemzése (122. old.)

6. A szerző disszertációjából a jogi elmélet szempontjából is érdekes dilemmák vezethetők le, amelyekkel a szerző ugyancsak szőrmentén bánik, de azért csak-csak felfedezhetők a munkában. Az újabb nemzetközi fejlemények alapján a szerző burkoltan alapvető polgári jogi intézményeket kérdőjelez meg, pl.: a dologi jog alapintézményeként elismert tulajdonjogot, amely szerinte nagymértékben jelentőségét veszti. Emellett a trust típusú vagyonekülönítés a **jogi személyiség** leértékelődéséhez vezet, továbbá a polgári jogi **kártérítési felelősség** visszatartó, preventív erejét is csökkenti.

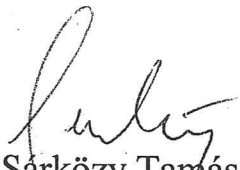
Magam részéről nagyobb óvatosságot javasolnék e téren. Sándor Istvánnak igaza van abban, hogy az immateriális jogok egyre nagyobb jelentőséget szereznek a nemzetközi kereskedelemben és a kontinentális jogokban a res corporales-re koncentráló tulajdonjog túl merev. Pl. az új magyar Ptk. sem ismeri el nyíltan a vagyoni jogokra vonatkozó tulajdonjogot, így a vagyoni jogot formálisan nem is lehet eladni, "csak" visszterhesen átruházni. Ha azonban benne akarunk maradni a német jogcsaládban, nem lehetséges szerintem a magyar jogban eljutni a tulajdonjog teljes feloldásáig, a tulajdon és a tulajdonlás egybeolvadásáig az angolszász property, illetve ownership mintájára. Ugyancsak szerintem a különböző szerződéses konstrukciók csak kiegészíthetik a jogképes szervezetek létrehozását, azaz a jogi személyiség létesítésével történő üzleti akaratmegvalósítást. A bizalmi vagyonkezelés pedig fokozatosan a társasági jog egyik részterületévé válhat, lásd. a "vagyonkezelő magáncégeket" (76.old.) A polgári jogi kártérítési felelősséget helytelen azonosítani a hitelezőkkel szembeni pusztán helytállással. A társaságok vezető tisztségviselőinek kártérítési felelőssége pedig - mind belső, mind külső viszonylatban - 1988 óta Magyarországon is mindig csak szélső határeset volt.

7. Értékes részei az értekezésnek azok az oldalak, amelyeken a szerző arról értekezik, hogy a kontinentális jogokban, különösen pedig a német nyelvterületen hogyan próbálnak a trust-hoz hasonló konstrukciókat létrehozni - lásd: pl. a német Treuhand intézményének fejlesztését (a trust és a Treuhand összehasonlításáról szívesen olvastam volna többet). Ha jól értem, tulajdonképpen a luxemburgi jog az egyetlen valódi áttörés a kontinensen miután a holland Ptk.-ba sem sikerült beilleszteni a trust-ot. Egy opponens persze azzal foglalkozzon, ami az értekezésben benn van, nem azzal, ami nincs, de azért megjegyzem, hogy talán indokolt lett volna többet foglalkozni az alapítvány vagyonvédelmi funkciójával, a vagyonkezelésre való felhasználhatósága szempontjából. Ezt már azért is mondom, mert az új Ptk. alapítványra vonatkozó szabályozásának módosítására irányuló javaslatok között talán a legalapvetőbb, hogy az eddig tisztán ideális célú magánalapítványoknál is tegyünk lehetővé a főtevékenységként folytatandó vagyonkezelést. Tudom, hogy a szerző kifejezetten a magáncélú vagyonrendeléssel kívánt foglalkozni, de talán érdemes lenne - nyilván más alkalommal - a közcélra, illetve a szociális célra irányuló vagyonrendelést is elemezni, tehát azt tárgyalni, hogy a trust intézmény e két területen nem alkalmazható-e esetleg.

8. Végül egy utolsó - akár kritikailag is értékelhető - észrevétel. Sándor István az utóbbi években számos alkalommal foglalkozott a magyar bizalmi vagyonkezeléssel, tehát teljes mértékben rendelkezik ezen intézmény ismeretével (és erről az irodalomjegyzék is tanúskodik). Ebben a disszertációban azonban a magyar jog **rendkívül kis mértékben**, általában egyes részfejezetekben és egy-két bekezdésben szerepel (pl.: 58., 149. old.) és csak a VI. 5. pontjában kap igen vázlatos, részletesebb kifejtés nélküli összefoglalást (219-221. old.) Ugyanakkor szerintem a disszertáció hasznosítása szempontjából előnyösebb lett volna a magyar szabályozás részletes elemzése, összehasonlítása az angol trust-tal, illetve a német Treuhand-dal. A trust-szerű vagyonvédelem iránti igény ugyanis a magyar gazdaságban is növekszik

9. **Véggövetkeztetés.** Sándor István értekezésével a magyar jogtudomány egy **igen jelentős művel** gazdagodott. A disszertációban mind az összehasonlító jogtudomány, mind a civilisztika területén fontos és gyakorlatilag is hasznosítható tudományos eredményekkel találkozhatunk. Az MTA doktori fokozat Sándor István részére való megítélését ezért melegen **támogatom.**

Budapest, 2018. augusztus 1.

Sárközy Tamás
egyetemi tanár